ముంతాజమహలు

ర చ న :

జా షు వ

ప్రచురణ:

హే మ ల తా ల వ ణం
పటమట, విజయవాడ - 520 006

MUNTAJ MAHAL

by Poet JOSHUA

పునర్ముద్రణ :

సెప్టెంబరు, 1988

వెల : రు **10-00**

Printed at :

Insaan Printers,
Benz Centre, Vijayawda-6

భూమిక

సదాశయులారా!

"కలదే స్వర్గము లాతిచోఁ! గలుగ నిక్కం బిద్దియే
నీతిమంతుల విశ్రాంతి నికేతనంబు"

ఇవి తాజమహలు కుడ్యములపై సువర్ణ పూజలందిన షాజహాను సూక్తులు. భారతీయ శిల్ప ప్రౌఢిని వేనోళ్ళంజాటు తాజమహలును గనులారాఁ జూడవలెనను కోర్కెనాకు బాల్యము నుండియుఁ గలదు కాని ప్రాప్తిలేమికిఁ జింతించుచుందును. దేశ దేశముల నమస్కృతుల కర్గమై శిల్పులకు గర్వకారణమై ముం టాజమహలు గోరి గడించిన కీర్తి ఒక్క మొగలుచక్రవర్తికే కాక భారతీయులకు నందుముఖ్యముగా నాంధ్రులకును దక్కుచున్నది. దాని సృష్టి యందు పాల్గొన్న ముప్పది ముగ్గురు శిల్పాచార్యు లలో నలువురు మచిలీపట్నము నుండి యాహ్వానితులైనట్లు తన్నిర్మాణ కాలమున స్వయముగాఁ జూచిన బాగ్దాదు వాసియగు నొక చరిత్రకారుఁడు వ్రాయుచున్నాఁడు. అందలి ప్రధాన శిల్పి యగునొక యైటలేయుడు స్వదేశమున కేగి, తాజిసోయగము నూహించి, యద్దపు చట్రమున బిగింపనైతిని గదాయని విచారిం చెనన దాని మహిమ, దాని కోమలత స్పష్టము గాకపోదు. దీని నిర్మాణార్థ మిరువది లక్షల కార్మికులహోరాత్రము లిరువదివత్స రములు పనిచేసినట్లును, ఇరువదికోట్ల రూపనములు వెచ్చింపబడి నట్లును చరిత్రలు ఘోషించు చున్నవి. ఒక దృష్టి యందిది

వృథావ్యయముగాఁ దోపవచ్చును గాని లక్షలాది ప్రజ కిరువది రెండేండ్లు పని గల్పించి యన్నదానము చేసిన సుకృత మిందు లేకపోలేదు. అన్నిటికిని మించిన యశస్సు నిది భరతవర్షమున కాపాదించిన దనుట నిస్సంశయము.

ప్రణయమూర్తియుఁ దనర్ధాంగియునగు ముంటజి నలంక రించు చున్నట్లూహించుచు నిరువది రెండేండ్లెత్తిన తలవాల్చక కట్టడమును సమాప్తి చేయించిన షాజహాను చేతలోనొక పవిత్ర ప్రణయసందేశము, ఒక కళాపోషణ దీక్ష, ఒక యావేశము ఒక నిఱుకు, ఒక మూగ సారస్వతము దంపతి లోకమున కందించు చున్నదని నాయూహ. సతీవియోగమున నున్మత్తుఁడైన

గాఢాంధకారబంధురమై, సర్వశూన్యమైన తన జీవిత మున సందర్శించిన తేజః పుంజ మీ తాజమహాలు. ఆ కితఁడు ప్రాణప్రతిష్ఠఁజేసి శాశ్వతుఁడైనాడు. ఐశ్వర్య యతఁడు శ్మశానమును స్వర్గముగా మార్చివేయఁ). తచ్చంద్ర శిలాధౌతములయిన కాళిందీ జలముల బ దంపతులయాత్మల గుసగుసలు వోవుచుఁ ప్రేక్షకుల కనంత భావపరంపరల బహుకరించు చున్నవి. తాజమహాలు సౌందర్యాకర్షణమున బొడమిన యావేశమే నన్నీ కావ్య రచనకుఁ బురికొల్పినది. కవితాజగత్తున నాయూహకొదవిన దృశ్యమేయిందు వర్ణితము. వాస్తవిక దృశ్యమునకును, దీనికి నిరంతర మెంతయు నుండకపోదు. సృష్టికర్తల దృష్టియందది క్షమార్హము. రసపోష ణమున కిందొక పిచ్చివాని కథను ప్రవేశపెట్టక తప్పినదికాదు. దాని యుచితా నుచితములను రసజ్ఞులు తెల్పుదురుగాక.

తిక్కన జయంతి సందర్భమున సన్నాహ్వానించి మహాకవి సన్మానమును నా కొసంగి, తన జీవితేశ్వరి పేర నొక కావ్యము వ్రాయుమని యానతిచ్చి నాయందవ్యాజానురాగమును వ్యక్తీకరించిన విక్రమపురీ వాస్తవ్యులును, మహోదార స్వభావులును, సహృదయ శేఖరులును, విమర్శకాగ్రేసరులు నగు శ్రీ తిక్కవరపు రామిరెడ్డి గారు నే నీ కృతిని నా ప్రియ జనని కంకిత మిత్తునని కోర, ఆనందితాత్ములై, గ్రంథముద్రణ ద్రవ్యమును దయతో సమర్పించి వారి సమరస భావమును వెల్లడించిన రెడ్డి జమీందారులకు నా నమస్కారము లర్పించుచున్నాను. వారికిని వారి కుటుంబమునకును శుభమగుగాత:

గ్రంథకర్త

అంకితము

జననీ! నీ యనుఁగుమారుఁడను నీ స్తన్యంబు సేవించి వ్రా
సిన కబ్బం బిది నీకునౌ మనుచురా జ్ఞీకొమ్ము చేదోడుగా
ననుకూలించి కవీంద్రమాత వగు నీ యాశీస్సులం దేలి నీ
ఘనకీర్తిం బ్రకటించెడిన్ సుగుణసక్తా! లింగమాంబా సతీ!

"కన్న ఋణంబు దీరె కొడకా' కనుగొంటిని విన్నకొండలో
నిన్ను బహూకరించు మహనీయ మహంబును కన్నులార" నం
చన్న పదంబు జ్ఞప్తిగలదా జననీ! యటులాడి నీ ఋణం
బున్నతిజేసితిట్టి కృతు లూడ్చునె నీ ఋణమున్ సహస్రముల్.

నీవు బ్రతికియుండ నీవాంఛితార్థముల్
దీర్చు శక్తి లేక దిగులు పడితి
వేయి నగలకన్న వెలగల్గు కృతిభూష
నంపుచుంటి స్వీకరింపు మమ్మ!

జి. జాషువ

ముంటాజమహాల

వనితా మండిన దృష్టిగోచర బహిఃప్రాణంబు లోకైక మో
హిని ముంటాజమహాలుతోడ మొగలాయీ ప్రాజ్యసామ్రాజ్యము
న్ననతం బాలనసేయుచుండెఁ బ్రజలా నందింప విఖ్యాతి బొ
ల్పిన షాజాను నవాబు శేఖరుఁడు ఢిల్లీ బర్తి పీఠస్థుఁడై.

పోలికలేని శిల్పలత పుష్పితమై రస ముప్పతిల్ల ము
త్యాల మసీదు ఢిల్లీ నగరాంతమందుఁ బ్రతిష్టఁ జేసి యు
న్మీల దుదారచిత్తుఁడయి నీతిపథంబున గాక యన్యథా
కాలు చలింపనీక యధి కారము చేసె మృదుస్వభావుడై.

తన యింటం గల రత్న రాసులను సార్థక్యంబు గావింపగాఁ
గను విందు ల్పొనరించు సౌధవితతిన్ గట్టించి స్వర్గంబుతోఁ
బనియే లేదను లీల వజ్రమణి దీప శ్రేణి ముట్టించి యం
గనతోడన్ దులదూగసాగె నతి బోగశ్రీ మహాడోలలన్.

అమలస్వాంతుఁడు షాజహాను కులవిద్వేషోగ్ర కల్లోలముల్
సముదాయించి తురుష్క హైందవ సమస్యాపూర్తి గావింపఁగా
సమదృష్టిన్ విరజిమ్ముచుం గుటిల శిక్షా దక్షుడై దిక్కులన్
సమకూర్చెన్ మొగలాయిరాజుల ప్రతిష్టా ద్రవ్యభాండారమున్

కృతులు బొందిన ధీవిశాలుడు జహంఘీరుం డలంఘీరుభూ
పతికి న్నందనుఁ డన్న పేర్మిలిపి విశ్వస్తుత్యుఁడై విశ్వభా
రత శిల్పంబు సముద్ధరించి పటుదర్పం బొప్ప సామ్రాజ్య వి
స్తృతి గావించి రసజ్ఞుఁడై కవులకందించెన్ భుజాదండమున్

హాయికి లోపం బనియో
వేయేడులనాఁటి రవల పీరము లవలన్
ద్రోయించి కొలువు సేయన్
జేయించెం గలికి నెమిలి సింహాసనమున్.

విలసద్రత్న మరీచి మాలికలచేఁ బెంపొందు పండ్రెండుకొ
మ్ముల సింహాసన మోలగంబు సిరి పెంపున్ జాటదే వేశుఁడున్
దలవంపన్ రిపురాజగర్భముల నిద్రం బోవుచున్ దాత దం
డ్రుల కన్నం బయిచేయిగా నృపవరేణ్యుండొప్పఁ దేజస్వియై.

బిరుదు లందిన యరబ్బీ కవీశుల వాణి
ప్రసవించె మధుర కావ్య స్రవంతి
విఖ్యాతమైన జాబిలి పతాకచ్ఛాయ
చివురించె నా సేతు శీత గిరుల
కడు దీనమైన బుక్కాఫకీరుల గిన్నె
చిండారె పసిఁడి మానికపు సిరుల
చేయార పనిలేని శిల్పకారుల సుత్తె
నాచికొన్నది దిగంత ప్రసిద్ధి

శ్రీపదాంకిత మైన ఢిల్లీ పురాన
తొలకరించిన ద్రైదు వేళల నమాజు
భోగపరమైన మొగలాయి నాగరికత
మూడుపూ లారుకాయలై ముమ్మరించె.

ము ం టా జ మ హ లు

గుడి గుడి సేవింపఁడు పా
ల్పడఁడు మజాసేయు మత్తువస్తువులకు న
య్యొడయుఁడు పరికింపఁడు పెర
పడంతుకల సెఱపు నేకపత్ని వ్రతమున్.

మణి లల్లాకని మీదుగట్టి పనిపెన్ మక్కా మదీనాలకున్
గణనాతీతము లక్కజంబుగ ఖజానాకొట్లలో ద్రవ్యమున్
దొణికించెం బఠియించె నిత్యము ఖురానున్ శత్రుదుర్గాల బా
ర్వణచంద్రధ్వజమెత్తె నన్వయసముద్రం బుబ్బి తబ్బిబ్బుగన్.

ఉదయ సంధ్యాదేవి యొడి నిండి దిగజారి
కుఱ్ఱగాడుపు లాడుకొనెడు వేళ
ప్రియుఁడు కొండల కెక్క బెదరి యొక్కొక్క చుక్క
వినువీథులను జారుకొనెడు వేళ
తమ్మిలోఁ జెరపడ్డ తుమ్మెద ఖయిదీలు
ఆలుబిడ్డలఁ జేర నరుగు వేళ
అంభోజ మిత్రుండు యమున చెక్కిలిమీఁద
పసుపుఁ గుంకుమ సిరుల్ విసరు వేళ

పసిడిపాన్పు డిగ్గి పన్నీటి కోనేట
జలకమాడి మేలి వలువ గట్టి
మహిత భక్తి మీర మసీదునకు బోవు
బాదచారి యగుచు బాదుషాహ.

క్రూగ కర్మ కర మైనట్టి గోవధంబు
దన హయామున యందు బర్త్రరఫుజేసి
సహన ధనులగు తన పితామహులఁ బోలి
నిఖిల హైందవులకుఁ బూజనీయుఁ డయ్యె.

మత గణంబు వాడమ దతని పాలనమందు
జుట్టుపన్ను పిలకపుట్టలేదు
కుటిలరాజభీతిఁ గుందు భారతభూమి
బెదురుమాని మఱచి నిదురవోయె.

రహిపుట్టం బదివేలదూతిక లహోరాత్రంబు సేవింపఁగా
మొహరున్నీసకు మేనగోడలగు నమ్ముంటాజమాల్ పాదుషా
మహలుద్దీప్తముఁగా నొకానొక లసన్మాణిక్య గేహంబునన్
మహిమన్ బ్రొద్దులు పుచ్చుచుండెఁ బతి సన్మానింప సానందయై.

అతివ చక్కదనము నభివర్ణనము సేయ
కలము సాగ దెట్టి కవివరులకు
చేయి యాడ దెట్టి చిత్రకారులకును
చెలువ చెలువమెల్ల జిలుకరింప.

అసమసౌందర్యవతి నూర్జహాను రాణి
కోడలి విలాసమునకు సిగ్గును వహించు
వలపుటిల్లాలు పల్లెత్తి పలుకరింప
తురక రాయఁడు నిలువున గరిగిపోవు.

ము ం టా జ మ హ లు

మాణిక్యంబు సహస్ర సంఖ్య లొకవంకన్ భూరిలావణ్యపుం
గాణాచుల్ పనికత్తె లొక్కెడఁ గటాక్ష శ్రీల నాశించి వి
న్నాణంబుల్ పచరించినన్ గలఁత జెందం డంతఁగాన నా
రాణీ సాహెబ మీఁద నిశ్చల పవిత్ర స్నేహ మోహంబునన్.

"ముద్దులరాణి మాటకు విభుం డెదురాడడు రేని యాన క
మ్ముద్దియ మాఱుపల్కఁ డదెపో: సహవాస" మటంచు నిత్యము!
బెద్దలు ప్రస్తుతింప నతివెల సుధా ప్రణయైక రాజ్యపుం
గద్దె నలంకరింతురు మొగల్ మగ లమ్మహనీయ దంపతుల్.

ఆ సతీపతుల గాఢా శ్లేషములనుండి
జారిపోయిన నిమేషంబు లేదు
ఆ దంపతులకు నాహ్లాదంబు గూర్పక
తొలఁగిన వెన్నెల తునక లేదు.
ఆ ప్రేమజీవుల యనురాగ వృద్ధికై
రుత మొనర్పని పరభృతము లేదు
ఆ శుభాకృతుల నెయ్యంపు ముద్దులచేత
తీపి కెక్కని ద్రాక్షతీఁగ లేదు.

అవధి లేనివారి యానంద కేళికిఁ
దోడుపడని పూలదోఁట లేదు
వారి కూర్మి పెంపు వలచి వర్ణనజేసి
సుప్రసిద్ధి గనని సుకవి లేఁడు.

దొరతనపుఁ గల్మి నింతయు ద్రొటువడక
ప్రథిత సంసార రాజమార్గమున నడచి
దంపతుల కెల్ల సద్భూతాదర్శ మగుచు
జగము నలరించె నయ్యాలు మగల చెలిమి,

పుట్టి పైచిల్కు సంతానభూతి నలరి
కాంచె నుత్తమ మాతృత్వ గౌరవంబు
పాలితులయందు వత్సలత్వంబు నెఱపి
కాంచె నుత్తమ రాజ్ఞీత్వ గౌరవంబు.

మొగలు దొరసాని లావణ్యభూషణంబు
కన్ను మూయదు సంతాన ఘర్షణమున
జీవితంబున నొక దుష్టచింత లేని
సత్యవంతుల ప్రాయంబు జాఱదంద్రడు.

పలువురు బిడ్డలు చుట్టుం
బలసి కొలువ మధుర మధుర బహుకావ్య విభూ
షల నొప్పు శారదాంగన
వలె భారతరాణి నేత్రపర్వము సేయున్.

రత్నరుచు లీను యవన సామ్రాజ్య రమకు
నగలు గీలించు రాణి సౌందర్యలహరి
ప్రభువు కన్నులు దాటి యీవలికి రాదు
వలపు లూరింపకుండ నవ్వలికిఁబోదు.

పదియు న్మూగ్గురు బిడ్డల గ్గని యనల్పశ్రీ విడంబించుచున్
హృదయేశ ప్రణయాబ్ధిలో మునిఁగి యుయ్యేలూగు ముంటాజికిన్.
పదియు న్నాల్గవ గర్భ మేరుపడియెన్ భావింప దైవంబు సం
పదపై సంపద, లేమి లేమిపయి నాపాదించు చిత్రంబుగన్.

కాలు కదల్పనీక చెలికత్తియ లక్కరలెల్లఁ దీర్పఁ జూ
లాలితనంబు కొండొక యలంకృతిగా సులతానురాణి ర
త్నాల మహళ్ళలో నతి ముదంబుగఁ బ్రొద్దులు పుచ్చుచుండె గా
రాల సుతాసుతుల్ మనసు రంజిల నింటఁ జరించుచుండగన్.

ఊవిదలిరువంక నడచి కేలూఁత లీయ
ప్రమద మొనగూర్ప గమన గర్వంబుతోడ
భాగ్యబంధురమగు నిండు బండివోలె
చక్రవర్తిని నట్టింట సంచరించు.

రాజుతోఁ గూడి యొక శరద్రాత్రివేళ
కొంతకాలము సల్లాపగోష్ఠి నెఱపి
పూలపాన్పున నిద్దురవోవుచుండె
నిండుమాలాలు మొగలు రాజ్ఞీలలామ.

ఒకటి రెండుమారు లురలి నేలకు జాఱె
కావలా జవాను కఱకుకత్తి
సురటి విసరుచేటి మఱచి నిద్దురవోయె
ఖంగుమనుచు నొంటిగంట కొట్టె.

ఐదు వత్సరాల యౌరంగజీబుండు
ప్రక్కమీఁద మసలి పలువరించె
చిదికి చిఘపలౌచు చెదరి భూమికి జాఱె
ఆకసమున నొక్క తోకచుక్క.

వెన్నెల వెండినీట పృథివీవలయుంబు మునింగె రాత్రికిన్
గన్నెల వచ్చె మింట నధికారముచేసె నిరంకుశంబుగన్
బున్నమచందమామ జగమున్ గనుమోడిచె రాణిగర్భమం
దున్న కుమారకుండు తలయూచుచు నవ్వె నొగిన్ గికాకికన్.

ఉలిక్కిపడి లేచి దిక్కులు గలయఁజూచి
ఆత్మగర్భస్థ పిండంబు హాసమగుచు
నా మహారాజ్ఞి విషయంబు నాకళించి
యశుభం బని విహ్వల స్వాంతయయ్యె.

ఆ కాన్పుతోడఁ దనకున్
భూకాంతుని తోడి చెలిమి ముగిసె ననుచు నే
దో కలఁత నెమ్మనంబునఁ
బ్రాకి మహారాజ్ఞి బిట్టువగలం బొగిలెన్.

కంటఁ దడిపెట్టి యెఱుఁగని
ముంటాజమహాలు రాణి ముత్తెమునకు లో
నంటిన చింతన్ చెక్కిల
వెంట నొకటి రెండు భాష్పబిందువు లురలెన్.

విమలంబులయిన చల్లని
హిమరుక్కుల జలకమాడి హృద్యం బగుచుం
బ్రమదంబు గూర్చు నన్నిశి
యమవసనిశియయ్యె రాణి కతిదీర్ఘంబై.

ఏమి మాయయొ కాని సర్వేంద్రియములు
దఱుఁగుకొని పోవునంత శీతజ్వరంబు
భూతలేశ్వరి నెమ్మేన ముమ్మరించె
బ్రసవవేదనతోడి నారంభ మగుచు.

తన సంతానము మాతృహీనమయి వంతం గుందుచున్నట్లుగా
తనరాయండు వియోగభారమునఁ జింతన్ మున్గుచున్నట్లుగా
తనకై వొడ్డ సమాధి నయ్యమున పొంతం గట్టుచున్నట్లుగా
ననుమానించుచునుండె సత్సతుల యూహల్ సత్య సామీప్యముల్.

బక్తిదైవార మానెడు వజ్రమణులు
భూతలేశ్వరుఁ డల్లాకు మ్రొక్కికొనియెఁ
గాని యిల్లాలు స్వస్థత గాంచదయ్యె
చండతరుఁడైన విధి లంచగొండి గాదు.

దాయ మన్నిల ప్రాణముల్ దీయఁగలిగి
యీయలేడయ్యె నిజభార్య కాయువులను
చండశాసనుఁ డగు మహాచక్రవర్తి
ఆత్మ కధికారి గాఁడు న్యాయంబుగాను.

కొడుకులఁ గౌఁగిలించుకొని గ్రుడ్లకు నీరముగ్రక్కుకొంచు భ్రమా
న్వడి పెనుశోకమూర్తి యయి పజ్జ వసించు నిజేశు నంగమున్
బుడుకుచు బిట్టుగా మొగిడిపోయిన కన్నులు విచ్చి శబ్దముల్
దడబడఁ ఒల్కరించె రుచి దప్పిన గద్గద రుద్ధ! కంఠయై.

ఈ సుఖ దుఃఖ మిశ్రమ మహీవలయంబను సత్రశాలలో
నీ సతినై ముగించితిని నేటికి నాదు ప్రవాసయాత్ర యో
ధీసముపేత! యిట్టి పరదేశుల చెల్మి తిరంబు గాదు క్ష్మా
వాసకథావిశేషములు స్వాప్నికముల్ జపలావిలాసముల్.

ఈ తను వుండునంతవఱ కింతయు నెమ్మది లేదు ప్రాణికి
భూతలమందుఁ గష్టసుఖముల్ జెలికత్తెయలై భజింప నా
శాతరళాక్షి తాండవము సల్పుచునుండును మృత్యుదేవతా
ద్యూత వినోదరంగ మిది తోరపు సంపదలెల్లఁ బాచికల్.

ఆవిరియోడలో జలధియాన మొనర్చెడు బాటసారు లో
భూవర రేవులందు దిగివో మొద రించుక వెన్క ముందుగా
నీ వసుధాపణంబు పనియెల్ల ముగించి స్వదేశగాములై
పోవుచు వచ్చుచుండ్రు సతమున్ బ్రజ లీ నరజన్మ వర్తకుల్.

భూరిపరాక్రమోన్నతుల పుచ్చిన మేటి కపాలపాత్రలన్
నీరము ద్రావుచున్నవి వనీ వనభూములలోని సింహముల్
వారల యస్థిపంజరముల న్నివసించుచు పూర్ణనాభముల్
దారముదీసె నింతియకదా! భువి నాల్గు చెరంగు తెలినన్.

ఏపుష్పంబును జేసి వాడుకొనునో ఈ దేహమున్ దైవమో
భూపశ్రేష్ఠ! విచార మందకుము మామూలేకదా ఈ మృతి
వ్యాపారంబు సమస్త జీవులకు విశ్వవ్యాప్తి గర్భంబునన్
మాపుల్ రేపులు నెందఱో యిముడుచున్నారందునేనొక్కతెన్.

క్రసమతా చిహ్నితమైన యీ మరణమీ సర్వంసహా వేదనా
సమర శ్రాంతుల గౌఁగిలించుకొని విశ్రాంతిన్ బ్రసాదించెడిన్
హుమయూనాదులు మీపితామహుల బోలుర్వీధవుల్ పెక్కురీ
సుమశయ్యంబవళించి మేల్కొన రహస్సుల్ పెక్కులిట్లేగినన్.

మహమూదాదుల పాదముద్రికలచె మన్నింపఁగా మింటికిన్
మహికిన్నిచ్చెనవోలి యేరుపడి సమ్మర్ధంబుగా నున్న యా
రహదారిం జను భక్తులఁ గలసి స్వర్గక్షోణిఁ బ్రాపింతు నీ
సహరా మండు టెడారి వేదనల దౌష్ట్యంబున్ విసర్జించెదన్.

కలుషం బింతయులేని నీ మధుర ముగ్ధంబైన చిత్తంబు లో
పల నిద్రింతు ననారతంబు నదె యాహ్వానించుచున్నారు వే
ల్పులు నాకై చనుదెంచె మించులరథంబుల్ ఱెక్కఁలల్లార్చు చున్
సెలవిప్పింపు మటంచు నేత్రములు మోడ్చెన్ భర్తృవక్షస్థలిన్.

పట్టు పరదాల చీఁకటి వనములందు
ప్రభవమును గాంచి, శోభిల్లి రాలిపోయె
పరిమళం బొండు లోకాన బారజిమ్మి
మొగలు రేరాణి ముత్తైదు ముత్తియంబు.

ఆ ముంటాజమహాలురాణి కడకిట్లన్యాయమై పోయినన్
భూమీశాగ్రణి దీనుడై భుజబలంబున్ ప్రాజ్యసామ్రాజ్యమున్
లేమిన్ జెందినయట్టు బిట్టు దురపిల్లెన్ గ్రుంగి కూలారి, యు
ద్దామైశ్వర్యము లింపుసేయునె కళత్రజ్యోతి చల్లారినన్.

అతఁడున్మత్తుడువోలె, రేఁబవలు నిద్రాహారముల్ మాని; త
త్స్మృతి క్రీడించిన చోటులం దిరుగుచున్ సంతానముం జూచి దుః
ఖితుఁడై యూర్పులు సిమ్ముచున్ గడపసాగెం గాలమున్ బంధుసం
తతు లోదార్చిన నూరడిల్లక నిరుత్సాహాతిరేకంబునన్.

నిన్న మణిమందిరంబుల నిదురవోయి
నేఁడు నిద్రింతువే కాటి నేలమీఁద
నిన్ని నాళులవలెఁ గాక నిన్న నేఁడు
లెంత విషవహ్ని గ్రక్కిపోయినవి దేవి!

కుతలు బంతయు భస్మరాశియయి నాకుందోచె నాశాపరా
జితమై జీవిత మంధకారమునఁ జొచ్చెన్ నీ సమావేశముల్
కతలై పోయె సహింపఁజాలని వియోగజ్వాల కావింప ను
ద్గత దుఃఖాంకితమైన యీ శిథిల కంకాళంబు నెట్లీడ్చెదన్

జీవన తారవై యమరసీమల నీవు సముజ్జ్వలింప నా
యావృతమైన విశ్వవలయంబుల శాశ్వత శోకమూర్తినై
జీవిత మూని యీ చరమజీవిత నాటకరంగ మెక్కి వా
[illegible]

ఆయుస్సారము లారగించి, మృతిపంచాస్యంబు నీదేహమున్
నాయంకంబున డించిపోయె నకటా! నా శౌర్యసంపత్తియున్
జాయారక్షణ చేయఁజాలని యరణ్యజ్యోత్స్నయై పోయెనే
యో యాత్మేశ్వరి! చక్రవర్తియు మనుష్యుం డిట్టి ఘట్టంబులన్.

ఊరుగతి నీవు దాల్చికొని యూడ్చిన వస్త్రమువోలి నీ కళే
బరము పరేతభూతలము పాలయి చిత్తము నుత్తరించెడిన్
దిరుగ ధరించు నీ యమృత దేహముతో నగుపింతువందు ర
మ్యరమపదంబునందు నదివాస్తవమో! బులిపించు మాటయో!

అయయో దేహములూడ్చినా రయుత సంఖ్యాకుల్ మహాత్యాగులై
పయగంబర్లు ముముక్షువుల్ ఘనతర స్వర్గంబు నాశించి యే
మయినారో యెటువోయిరో కబురుసేయం డొక్కఁడీనాటికిన్
దయనీయస్థితి దుమ్ముగొట్టుకొని ప్రత్యక్షించుఁ దచ్ఛల్యముల్

నిను సృష్టించుట దుర్ఘటంబగును రాజ్ఞీ యమ్మహాశిల్పి ఈ
శున కేహేతువుచేత నీ ప్రతిమ నచ్చున్ భగ్నముంజేసెనో
నను శిక్షించుటకో ప్రపంచమునకు న్వైరాగ్యము నేర్ప నెం
చెనో యాయుర్బలమూడెనో మొగలురాట్సింహాసనశ్రీలకున్.

మృతికి నవ్వలియొడ్డు జేరితివి నీవు
యివలి యొడ్డు నిలిచి పోయితిని నేను
పలుకు లందని భిన్నవాసులగు మనకు
పుణ్య గేహిని స్నేహంబు పొసఁగు టెట్లు?

మానినీమణి నీదు సమాధిమీద
కనులు గప్పుచు కిగ్గాడి కాలరధము
తీర్చిపోయిన చక్రముద్రికలు వోలి
కడచె నొక యహస్సొక్క నక్తంబు నపుడ.

పయనంబు సాగించు మెయిలు తిన్నెల మీఁద
కనుపింపలేదు నీ కాలిజాడ
అరవిచ్చి మురిపించి మెరుపుల తోఁటలో
మిట్టాడలేదు నీ మేని కాంతి
కొమరారు నిండుపున్నమ చందమామలో
భాసిల్లలేదు నీ హాసలవము
సచరాచరంబైన సర్వ సర్వంసహా
వినిపింపలేదు నీ విమలవాక్కు

ఏ రహస్య సరణి యే హరిత్తుల జాడ
నీ నిలింప రధము నిర్గమించె
నాదు నేత్రయుగళి నాట్యమాడెడు నిన్ను
నెట్లు దొంగిలించె నీశ్వరుండు.

నీవు వసించుచోట వసియింతును నేనును దాచి యుంపుమో
దేవి! యొకింత నేల చను దెంచెద రేపట మాపటన్ నిరా
శావిషదహ్యమానమయి సౌఖ్య పరాఙ్ముఖ మైనయట్టి నా
జీవిత శేష మంకితముఁ జేసెద నీ కవివాహితుండనై.

నా కట్టించు మసీదులన్ మసలుచున్ నా కొన్కొ లాసించుచున్
నాకుంగీడు దలంచినాఁడతి కృతఘ్నత్వంబు వాటించుచున్
లోకాధీశుడు దేవదేవుని దయాళుత్వంబు సందేహమై
నాకీ యచ్ఛపుభక్తి సేతలు వృధా నాట్యంబులై తోచెడిన్.

అక్కటికంబు లేని దురితాత్ముడు మృత్యుకిరాతరాజు వి
ల్లెక్కిడినాడు తృప్తిని వహింపఁడు నీ మరణంబుతోడ నీ
జక్కవజంటలో నొకటి చాలదు వాని బుభుక్ష దీర్చిన
న్నొక్కడఁగింపఁగా దొడుగ కుండఁడు రెండవ బాణముద్ధతిన్.

అసు పేటిం బదిలంబుగాఁ బతి రహస్యం బెల్లగా పొడుఁ వి
శ్వసనీయంబగు వ్యక్తిభార్యయకదా క్ష్మాచక్రమం దట్టినీ
వసువుల్ వాసినయంతనే ప్రబల సైన్యం బుండి భీతిల్లుదున్
వసుధారాజ్యము గల్గియుం గటికి నిర్భాగ్యుండనై పోయితిన్.

ఆరిపోవని నీదు శరీర శోభ
దీపమైనది కాళింది తిన్నియలకు
మంజులంబైన నీసౌకుమార్య మెల్ల
పంచుకొన్నవి తన్నదీ పంకజములు.

గురుతర సత్యలోకమునకుం బయనించి సుఖించుచుంటివో
కరిగి యనంతమౌ ప్రకృతి గర్భమునందున లీనమైతివో
యెఱిఁగినవాడు లేడు హృదయేశ్వరి దుర్ఘటమైన మృత్యునం
తరవిషయంబయోమయ మనన్వయ కావ్యము మానవాళికిన్

నీరూపంబను స్వర్గలోక మిచటన్ జీర్ణించె జీర్ణించదే
స్వారాజ్యంబను సంశయంబునకు లోనై యున్న నా బుద్ధికీ
గోరీ మృత్తికఁ బచ్చగిల్లిన తృణాంకూరంబు నా కేదియో
వైరాగ్యాంశము లుగ్గడించెడి తలం బంకించి జంకించుచున్.

ప్రియముగ దేవదూతలు చరించెడు మూడవ మిన్నుదాఁటియ
వ్యయమగు జీవనిర్ఝరము వాఱు నొకానొక దీవి కొంటిమై
బయనము గట్టితే యనఁగు భర్తను నన్ను పరిత్యజించి యో
ప్రియతమ తోడుగా నెగయ ఱెక్కలు గల్గునె నాకు దేహికిన్.

అవనికి దూరమై యెడద కందని స్వర్గము నూహలోన మా
నఁవుడు సృజించినాఁడది యనాథలు పేదలు నిల్చుతావుభూ
ధవులకు గాదు నీ మృదుపదంబులు కందుఁగళిందజా తటిన్
జివుకుని స్వర్గధామము రచించెద రమ్ము శుభస్వరూపిణీ.

మృతులకు మరు జన్మంబులు
కృతులె కదా దేవి యట్టి కృతిశతములచే
బ్రతికించి నీకు జక్కని
రతనాల సమాధి మందిరము గావింతున్,

ఎల్ల జీవులకు నత్యుల్లాస మొలికించి
ప్రభవించే నీ సుప్రభాత సంధ్య
వలచుకమ్మని పరిమళము గుప్పిటఁబట్టి
పూచె నీ సంపంగి పూలతోఁట.

ముంటాజమహలు

నిలువుటద్దమువద్ద నిలిచి జారిన కొప్పు
  సవరించె నీ వయస్యాజనంబు

తొలి నమాజుల మేలుకొలిపి లోకాధీశు
  మన్నించె బెడఁగు జుమ్మా మసీదు

మదన గోర్వంక నిద్దురమత్తు వోవఁ
దనువు విదళించి యీశ్వరస్తవ మొనర్చెఁ
బ్రాతరానందమున సృష్టి పరిఢవిల్లె
నీవు మాత్రము నిద్దుర లేవ లేదు.

పదియుం దొమ్మిది యేడు లీడుగల దాంపత్యము నీనాటితో
యెద నొప్పించి పెకల్చి దోచుకొనిపోయెన్ దైవ మీగాయము!
గుదిరింపగల వెజ్జులేఁడు గతరాగుల్ వోవు మార్గంబునన్
బ్రతుకుందేరు మఱల్చెదన్ గృతక విశ్వశ్రీ విసర్జించెదన్

జీవరత్నంబు వగు నిన్ను స్వీకరించి
వట్టి రతనాలు నాయింట వదలిఁనాడు
యిచ్చి బులిపించి క్రమ్మరఁబుచ్చుకొనుట
యేటి కలవాటు జేసెనో యీశ్వరుండు.

ప్రియమారన్ దినరాజబాలు డుదయాద్రి నిక్కి బంగారుకుం
చియతో నీదు మహళ్ళపై జిలుకరించె గుంకుమశ్రీ లవే
అయయో యెందులకీ యలంకృతులుచానా నీ వియోగాకులం
బయి యాభీల విషాద నీరద శరణ్యంబైన యిక్కోటకున్

ఉడుగక మ్రోగుచున్న యమునోజ్జ్వలనీల తరంగపంక్తి క్రుం
గుడు పడియున్న నా హృదయగోళములోని విషాదవల్లకిన్
దడయక మీటసాగె నొకనాడు ముదం బొడ గూర్చుసృష్టియే
బెడసి మఱొక్కనాఁడు పరివేదన కగ్గము సేయు జీవులన్.

నిన్ను నుదరంబులో దాచుకొన్న మహికి
రత్న గర్భాఖ్య నేఁడు సార్థక్య మయ్యె
నీవు తలమీద దాల్చి మన్నించు కతన
వసుధ నొక బొగ్గు కోహినూరు వజ్రమయ్యె.

పరుగులు వారు నీ సమయ వాహనమున్ నిముషంబు వెన్కకున్
మరలిచి దాటిపోయిన సమంచిత సౌఖ్యములందు వేడ్కకున్
గురియగుచున్న నావెడఁగు కోర్కె నెఱింగెనొ! యశ్వరాజముల్
దరహాసితం బొనర్చెడు విధాన సకిల్చెడి సోహిణంబులన్

గుఱకలు లేని వింత కనుగూరుకులం బవళించి యెన్నఁడో
పరమ పదించి పోయిన నవాబుల రాణులు తోడునీడగా
జరుపుము నీ యనంతమగు స్వార్గికయాత్ర, పవిత్రమైన నీ
చరితము నాలపించుచుఁ బ్రశాంతి వహింతుఁ గళిందజా తటిన్

ఉల్లమున దుఃఖభారము
పెల్లింత శమింప రాజు విలపించి, మనో
వల్లభ సమాధి నిర్మా
ణోల్లాసము చెంగలింప నుద్యుక్తుం డై.

చాటింపించె నరేంద్రుఁడు
పేటల పల్లియల శిల్పి విఖ్యాత కళా
వాటికలు కుట్మలింపగ
బోటీకి సమాధి మచ్చుబొమ్మలు సేయన్.

ఢిల్లీ రాజ్యంబున నొక
పిల్ల జమీందారుగిరియు బెక్కు రతనముల్
వెల్ల గజారోహణమును
బల్లకియు న్నిర్ణయించె బహుమానముగన్.

యతనముమీద బొమ్మలు తయారొనరించిరి శిల్పులెల్ల భా
రత విషయంబు నంతటను రాలను లోహములన్ సహస్రముల్
ప్రతిబలు జింద నమ్మొగలురాయని ప్రేమ రసచ్ఛవుల్ బహి
ర్గత మొనరించు బొమ్మగనరా దొకటేనియు వానిలోపలన్.

అనుభూ త్యావేశంబుల
జనితములగు లలితకళలు సాధ్యములగునే
కనకపుఁ బోటీలకు ని
మ్మను జేశుల మెచ్చుకోలు మర్యాదకులన్

ఆదేశాన మహాదరిద్రుఁ డొకరుం డవ్యాహతంబైన భా
ర్యాదుఃఖంబున గుందువాడెడఁద వైరాగ్యంబు రేకెత్తను
న్మాదింబోలి చరించు దీనుఁడు శ్మశానక్షోణులం దుండుచున్
బూదిన్ ముద్దలుజేసిచేయు ననయంబుం బొమ్మలందమ్ముగన్

అతని శిరస్సులోపల విహారము చేయు కళాధిదేవి య
ప్రతిహతమైనవాని విరహాగ్ని గడంగి సముజ్జ్వలించినన్
జితికిన గుండెతో నతఁడు సృష్టి యొనర్చె సమాధి బొమ్మలం
చితములు పెక్కులం దొకటి చిత్తములన్ గిలిగింత పెట్టెడిన్.

షాజహాను భాదుషా యూహలో నుండి
మాట కందరాక మసలు ప్రతిమ
సృష్టిశిల్పి రచనకు సిగమీది నగవోలె
నవతరించె వాని హస్తమందు.

కళలు మోహించు టొక కులీనులనె కాదు
కులము లేదన్న వానినిఁ గూడ వలచు
సత్కళాదేవతా కటాక్షంబు కతన
సమయు గావుత ముచ్చు నీచతల బెడఁద.

జీవితేశ్వరి కిది ప్రేమ చిహ్న గాఁగ
బసిఁడి రేకుల గట్టింపవలయు ననుచు
దిరిపెమెత్తుచు వాఁడూర తిరుగుచుండు
ప్రేమపొంగున విశ్వంబు విస్మరించి.

వాని కోరిక నాలించి స్వాంతమందు
నవ్వుకొని వాని బొమ్మ సౌందర్యమునకు
సంతసించిన యొక శిల్పి సత్తముండు
దానిఁ దెప్పించి మొగలు సుల్తాను కొసఁగె.

వనితనమునన్ గుదిరికయున్
వినూతనత్వంబు గలిగి ప్రేక్షణ యుగమున్
దనియించు బొమ్మ నరపతి
మనస్సులో నునిచె హర్ష మాధ్వీకంబున్.

'ఓహూవా! సెహబాషియ్యది
బహుమతికిం దగిన బొమ్మ ప్రజ్ఞాన్వితుఁ డీ
మహనీయుఁ డనుచు నరపతి
బహుభంగులఁ బొగడె నిఖిల పండితుల సభన్.

అవమతియు లజ్జఁ బెనగొన
స్తవము సలుపు టెట్టు లయినఁ దప్పనిసరియై
"అవునవు చిత్ర ముచిత" మని
నవాబునకు మాఱు పల్కినా రీర్ష్యాళుల్.

నృపుఁడురసజ్ఞుఁటందు రిది యెక్కడివింత యభాగ్యునొక్కనిన్
శ్వపచుని గౌరవించి తలవంపులుచేసె ననల్ప కల్పనా
నిపుణుల మంచు ధర్మము గణింపక కొందఱుముచ్చటించి రూ
రుపులు నిగుడ్చుచుం బతి పరోక్షమునన్ కులపక్షపాతులై.

రాజు సతీవియోగి బయిరాగియు బెండ్లములేని దీనుఁ డ
వ్యాజము లిట్టివారి సహవాసము లింతయకాని యీ పరి
వ్రాజకుఁ డేటి శిల్పి నరపాలకుఁ డేటి పరీక్షకుండు సా
మాజికు లింద ఱుండ నని మచ్చరకించిరి కొంద ఱుబ్బునన్.

చదువవచ్చు గ్రంథ సముదాయ మంతయు
కృతులలోని నెరసు లేరవచ్చు
రసము సృష్టిచేయు ప్రజ్ఞావిశేషంబు
సాధనమున రాదు చదువు గాదు.

ఫిరదౌసీకవి కన్న పండితులు సూఫీకన్న విద్వాంసు లుం
దురు భాషాజలధిన్ మథించిన మహాత్ముల్ భావనిర్మాణ చా
తురి మాధ్వీరససృష్టియుం జిలుగుఁముద్దుంబల్కు కుల్కింపులున్
గురుశుశ్రూషల నబ్బునే యసమశక్తుల్ జన్మసాఫల్యముల్.

కొంత కళావిశేషములుగా దీ చిత్రరాజంబునన్
న్నన్ ఫలమేమి? యీ కళకు వ్యాఖ్యానంబు లీ రిత్తవా
దంబుల్ పని సేయునే ఇతని భిక్షాహస్తమం దే మహా
సష్యంబు వసించునో యనుచు సంభాషించిరుద్యన్మతుల్.

ఆ నిఱు పేదవానిని మహాసభకుం బిలిపించి మంత్రులున్
దా నెదురేగి తెచ్చి తన దాపున నున్నతపీఠి వాని నా
సీనునిఁ జేసి క్రొంబసిడి చేలములుం బదివేల నిష్కముల్
గానుకఁ జేసె నమ్మొగలుకాంతుఁడు భూరికళావిదేయుఁడై.

సులతానాగ్రణి! మీ కళాభిరుచికిన్ జోహారు భార్యా వియో
గులు మీకియ్యదె సానుభూతి వినుతోక్తుల్ మీ సభాశాలకున్
వలపు ల్మీ సమదృష్టి దార్ఢ్యతకుఁ గైవారంబు మీ నేలకున్
కులుకు న్నెమ్మిలితళ్ళుకుం దిశల నిగ్గుల్ దేరు మీ కీర్తికిన్.

ఆనందించిరి మీ పితామహులు వీరాగ్రేసరుల్ బూర్వ సు
ల్తానుల్ బాబరుమాయునాదులు కృతార్థంబయ్యె మీవంశముల్
పూనెన్ జక్కని సౌధభూషణములన్ ముక్తాఫల శ్రేణితో
లేనవ్వుల్ విరజిమ్ముచున్న యది ఢిల్లీ కన్య మీ కౌఁగిటన్.

హిందువులు ముసలుమానులు
బందుగులం బోలి "భాయి భాయి" యనుచు నిం
పొందెదరుగాక మీ య
ర్ధేందు పతాకంబు నీడ నృపతివతంసా!

పొచ్చె మొకింత లేని పరిపూర్ణ కటాక్షము విస్తరించి నా
బిచ్చపు గిన్నెలోఁ బసిఁడి బియ్యము బోసిన దానవీర నీ
పచ్చల బాహుశాఖ చలువం జెలువారి కళాలతాంతముల్
విచ్చి రహించి భారత సవిత్రికి బొల్చుత ముంగదంబులై.

ఆసలు సంహరించుకొని యాకటి కింత భుజించి యెట్టులో
వాసరముల్ గమించెడు నభాగ్యున కంగన గోలుపడ్డ స
న్యాసికి నాకు నీ పసిటి నాణెము లేల కళాసరస్వతీ
దాసులు పెక్కులుండెదరు తన్పుము వారి శరణ్యశూన్యులన్.

మొగలు నవాబు శేఖరుల పూజ్యసభాంతరమందు సత్కళా
జగమున నా పరిశ్రమ ప్రశంసితమయ్యె పసిండి పూజలన్
దిగులు సగంబు దీరె గరుణించి పరిగ్రహ మాచరింపుఁడీ
నగదును క్రమ్మరం దమ ఘనంబునకున్న జరాన వెట్టుదున్.

నావలె వియోగ బాధా
జీవులయిన మొగలు రాజశేఖరులను మీ
కీ విప్రయోగి కాన్క ము
దావహమయి చిత్తశాంతి కనుకూలించున్.

అతఁ డట్టు లాడి పసిఁడియు
రతనములు పరిత్యజించి ప్రతిమవలె సభా
యతనం బంతయు నిశ్చే
ష్టితమై కనుచుండ నాలసింపక చనియెన్.

క దేవదూత, కలరే? యిటువంటి మహానుభావు లీ
గ పెన్నిధానము లభించినదాని తిరస్కరించు ధీ
లు మదీప్సితంబును ఫలోన్ముఖముం బొనరింప మానవా
ఃనుదెంచియున్న జగదీశ్వరుఁడో పయగంబరో యగున్.

హాశ్చర్యపరీత చిత్తుఁడయి రాజా వగ్గు నగ్గించి త
ద్దనముం బేద పకీరుసాహెబులకున్ దానంబుగావించి చ
య్యన దర్బారుముగించి లేచి మణిశయ్యాగారమున్ జేరె మ్రో
గె నగారా నవుబత్తు లాహ్నిక శతఘ్నివ్రాతమున్ గోలగన్.

పిలిపించెన్ బహుదేశ తక్షకతతిన్ విఖ్యాతులౌ గ్రీకు శి
ల్పుల ముంటాజి సమాధి నిర్మితికి ప్రోవుల్సేసె ముక్తామణుల్
నెలఱాల న్మలిపించె నద్దములకంటెన్ నిద్దముల్ గాఁగ వె
న్నెలరేలన్ నెలరేని బింబమునకున్ దీప్తుల్ ప్రసాదింపగన్.

ము ం టా జ మ హ లు

యమునాతీరము నిండినా రఖిల శిల్పాచార్యులున్ సత్కళా
సముద్రగుల్ వరిగింజపై కలికి పూజల్ సెక్కఁగాఁజాలు ధీ
రమణీయుల్ ఘనవాస్తుశాస్త్ర నిపుణుల్ ప్రాక్పశ్చిమావాసుఁ
న్నమితప్రజ్ఞలు నేల యీనిన విధానన్ తన్మృపాహుతులై.

పరిశీలింపఁ దొడంగినారలపరబ్రహ్మల్ మహాశిల్పులీ
శ్వరసృష్టిన్ బహుపుష్పవల్లరుల సౌజంబైన నిర్మాణమున్
గరమాకర్షకమైన వస్తుతతి లోనన్ డాగి లోకంబు న
చ్చెరువున్ గొల్పు విశేషముల్ దెలిసి హర్షీభూతచేతస్కులై.

ఏ వన్నె గల తీవె కే వచ్చ సవరింప
జెలువారునో దాని చిలికిజేసి

ఏ పుష్పదళమున కే పుష్యరాగంబు
సరిపోవునో దాని సంఘటించి

ఏ కిసాలంబున కే కెంపు జోడింప
కొమరారునో దాని కూర్పుజేసి

ఏ గులాబీ మొగ్గ కే రవ్వ బొదిగింప
నందగించునొ దాని నతుకుబెట్టి

ప్రకృతిసిద్ధమైన వన్నెతో వన్నెకు
చెలిమి గలిపి భావముల నిమిడ్చి
చలువరాతి ఫలకములు దీర్పసాగిరి
చిత్రచిత్ర గతుల శిల్పివరులు

రసికుల విమర్శనా వితర్కముల కతన
బహుకవీశాన మోహన వర్ణనముల
బుడమి గల వాఙ్మయం బెల్ల బొగరుబట్టె
పడఁతి ముంటాజి టాజియై పొడమువేళ.

శిలలకుఁ బ్రాణము గలదను
పలుకు నిరూపింప నుపల ఫలకమ్ములపై
మొలిపించినారు శిల్పులు
పలు వన్నెల లతలు నేర్పుఁ బరిమళ మొలుకన్

కలము నందుకొన్న కవివరేణ్యుని బ్రోల
తలలు వంచు శబ్దముల విధాన
నాటి శిల్పిచెంత నవనీతమును బోలి
మెత్తదనముఁ దాల్చె మేటి శిలలు.

ఆంనఁ గందునోఁ యనువిధంబున టాలకు సౌకుమార్యపుం
బోకడ లద్దు నేర్పరులు ముప్పది ముగ్గురు శిల్పులాత్తలో
నైకక చమత్కృతుల్ బొదిగి యిర్వదియేండ్లు శ్రమించి భారత
ప్రాకృత శిల్పసంపదకుఁ బ్రాణముపోసిరి శాశ్వతంబుగన్.

కుమిలిన పాదుషా హృదయకుండమునన్ దలక్రిందులైన వి
శ్వముల వికార నాట్యరభసంబున రేగిన వేదనా పరి
భ్రమణమునందు జింది వెలివాఱినవెచ్చని కంటినీరు టా
జమహలు టాలపై నుదయ సంధ్యలఁ బొల్చు హిమచ్ఛలంబునన్.

రాణి మనస్సువోలి మధురంబయి, ముత్తెపుఁజిప్పలోని పిం
గాణీ చెమక్కులన్ ధవళకాంతులుజిమ్ముచు చంద్రకాంత పా
షాణపు టింపుసొంపుల దిశల్ వెలిగించెడు టాజిపొంత ని
ద్రాణములై నశించునమృంతాంతుని పున్నమినాటి పోడుముల్

ప్రతిబింబించు గులాబి మొగ్గల కమ్రపాసంబులై తచ్ఛిలా
లతలున్ గాలికిఁదూఁగుపోలిక మహోల్లాసంబు గల్పించు న
ద్భుతమై తాజమహాలు ద్వారముల పై ముద్దారు శిల్పంబుతో
బ్రతిరా దీశ్వరశిల్పమున్, మనసులన్ రంజించు మర్యాదలన్.

ఏబదా రక్షరంబుల నెసక మెసఁగు
కలికి భాషకు తెలుఁగున కలివిగాక
అలవియే తాజి లావణ్య మభినుతింప
తదితరం బైన భాషావి తానమునకు

"కలదే స్వర్గము లాతిచో ! కలుగ నిక్కంబిద్దియే నీతిమం
తుల విశ్రాంతిని కేతనం" బనెడు సూక్తుల్ ద్వార బంధంబులన్
విలిఖింపించె నవాబు శేఖరుఁడరబ్బీ పారసీ భాషలన్
గలిమిన్ జాటుచు తాజిసోయగము వ్యాఖ్యానింపగాఁ నేటికిన్

పున్న మకు టాజి కేగతి
సన్ని హితం బైన మైత్రి సమకూరిచిరో
కన్నెకు యౌవనమటు లు
త్పన్నంబయి మిన్ను ముట్టు తద్రోచిస్సుల్,

తొడరి విశ్రమించు తుది సుత్తి దెబ్బతో
వట్టిపోయె శిల్పవరుల ప్రతిభ
షాజహాను దీక్ష సఫలీకృతం బయ్యె
మొగలు కీర్తి మొదటి మొగ్గ దొడిగె,

అది మహారాజు భగ్నాశయములయందు
పుష్పితంబైన నెలకాల మూగ కవిత
అదియె మానుష భావ నవ్యతలతోడ
ప్రజ్వలించెడు నజ్ఞాత వాఙ్మయంబు,

అగుపించు నచ్చోట నవధి దాఁటిన పాదు
షాలహేరాళ భాస్వద్విభూతి
నిండారు నచ్చోట నిత్యనూతన వికి
స్వరమైనయానంద పరిమళంబు
నినదించు నచ్చోట ననుకూల దాంపత్య
విశద రహస్య గంభీర గీతి
విహరించు నచ్చోట విరహ వేదనతోడ
మానవేంద్రుని భగ్న మానసంబు

వేయి చంద్రుల చంద్రికా విలసనంబు
పరిసరక్షేత్రముల జింది ప్రతిఫలింప
హాయి గల్పించు తాజి కుడ్యముల మీఁద
గుసగుసలువోవు నైలింప కువలయంబు

నరప మిథునంబు మృత్యనంతరము నందు
నాశ్రయము లేక దిశల నల్లాడుచున్న
పావనంబైన ప్రేమపారావతంబు
మొరయుచున్నది పెను టాజి బురుజులందు.

అహరహము టాజి సౌందర్య మపహరింప
నడుపుచున్నాఁడు కాలంబు తస్కరుండు
మొదటి క్రొత్తదనము చెక్కు చెదర దిపుడు
సత్కృతుల పొంత సాగునే సమయ బలము ?

ఘనతన్ జెందిన యందగత్తెయగు నాగ్రారాణి ముంటాజి చే
సిన పుణ్యంబును బోలి తాజమహలున్ సృష్టించి సంతృప్తులై
చని రుద్యన్మతులైన శిల్పులు మహా షాజాను భూజానియున్
దనివింజెందె ప్రియాముఖాంబుజము సందర్శించుచున్నట్లుగన్

రాజు కడగొట్టు తనయుఁ డౌరంగజేబు
అన్నల వధించి పీఠంబు నపహరించి
యనుగు తండ్రిని చెఱసాలయందు నునిచె
వికటములు సుమ్ము కాలమాంత్రికుని పనులు.

అగ్రజారుణ రక్త పంకాంకిత మగు
పాణియుగమున నల్లాను ప్రస్తుతించె
నమ్మహా హత్య తనది గాదన్న యట్లు
నన్నుతుల నంది దైవంబు మిన్న కుండె.

అతని ముత్తాత సుతునకై యసువు లొసఁగె
నతఁడు దండ్రిని బట్టి బంధితునిఁ జేసె
తాత సౌమ్యుడు మనుమఁ డుద్దండమూర్తి
(గుణములకు వంగడంబు కారణముగాదు.)

జనకుండు భోగి కూరిమి
తనయుండు విరాగిభిన్నతత్వంబుల నె
ట్లొనగూడి రొక్కొ తండ్రియు
దనయుడు విధి చిన్న కొంటెతన మొనరించెన్.

కళలు కళ దప్పె దేవళ
ములు మూలం బడియె హిందు ముసిలిమ్ములలోఁ
దలసూపె భేదభావము
తలపన్నిదయిఁ_చె, శాంతి తల్లక్రిందయ్యెన్.

అఁతడు ఖురాను వ్రాసి ధన మార్జనచేయుచు కష్టజీవియై
బ్రతుకుచు నేలపై తనువు వాల్చుచు రాజ్యము చేయుచుండె నం
చితమగు భక్తి తత్పరత స్వీయమతోద్ధరణకై దీక్షశు
షిక్షిత తనుఁడై సతం బుపవసించుచు రాచఫకీరు పోలికన్.

గుడిగుడి సేవింపఁడు పా
ల్పడఁడు మజా సేయు మత్తువస్తువులను న
య్యోడయఁడు పరికింపఁడు పెర
పడంతుకల నెఱపు నేక పత్నీ వ్రతమున్.

చక్కా డెన్ విమతస్థులన్ గరకు టీర్ష్యాస్వాంతుఁడై నిప్పులన్
గ్రక్కెన్ గ్రాఫరులంచు హైందవులపైఁ గల్పించె నానా వ్యథల్
మక్కాయా త్రికులన్ దనించె విలసన్మాణిక్య భిక్షాప్లుతిన్
జిక్కెయోఁ దలతిక్క భక్తి కతనన్ నిత్యంబు మర్త్యాళికిన్.

తనకుం బట్టిన పిచ్చి నల్వురకు రుద్దన్ జూచు వద్దన్న యా
తని నిందించి శపించి పోవు బరమార్థం బెల్ల సాధించి తె
చ్చిన వానింబలె విఱ్ఱవీగు భువన శ్రేయోబరం బంతయున్
తన నెత్తిం బడినట్టు దుఃఖపడు నాత్మన్ బక్తు డుద్రేకియై.

సకల లోకమునకు సంతోషకరమైన
మధురమైన తాజమహలు హోయలు
పాదుషాహ మనసు వలపింప లేదయ్యె
(బక్తితోడ కళకు పొత్తు లేదు.)

మనుజులకు నెల్లదైవంబు మహితుఁ డనెడు
గౌరవార్థంబు గల యలంఘీరు బిరుదు
దాల్చె నౌరంగజీబు డుద్దండలీల
నృపతివలె నన్న బిరుదుల కేమి కొదువ.

అతని పేరు విన్న నఖిల భారతభూమి
దద్దరిల్లి కంటతడి వహించు
నతని గుండెలోన ననయంబు నినదించు
ఘన శివాజీ వాజి కళకు హేష.

కట్టెదుటన్ మహోజ్జ్వలముగా వెలుగొందుచు తాజిమాలు చూ
పట్టుచు నూరడింప నలబంధనగేహమునందు వృద్ధ స
మ్రాట్టు మహేంద్రతుల్యుఁ డవురంగుని కూరిమి తండ్రి కాలమున్
నెట్టుచునుండె జీవములు నిల్చిన పీనుగు వోలె దీనుడై.

ఎండ గాసెడు ధారుణీ మండలమున
కలికమునకైన పగవాఁడు గానరాని
చక్రవర్తికిఁ దనయుండె శత్రువయ్యె
విధి విరోధింప జరగని వింత గలదె?

ఏడేడుల్ జెఱసాలలో నవసి రాజీ లోకముం బాసి, పూ
బోడిం బ్రేయసిఁ జూడఁబోయె దివికిన్ ముంటాజి గోరీ కడన్
జోడింపంబడె షాజహాను తనువున్ స్రుక్కెన్ మొగల్ పీర మి
ట్లేడుల్ పైకొనుచున్న టాజి నిలిచెన్ స్మృత్యంకమై నేఁటికిన్.

ఇరువురు నొక్కచోట శయనించిరి తాజమహాలు నీడలం
దిరువురు విస్మరించి రితరేతర పూర్వకథానకంబు ల
య్యిరువురు కీర్తి మూర్తులు మహీవలయంబును హెచ్చరించుచు
న్మఱువక వారి నిశ్చల సమాధుల మీఁద నమాజు జేసెడిన్.

రాణీ విడచిపోయె రాజునొంటరిఁజేసి
రాజు విడచిపోయె రాజ్యరమను
రాజ్యరమయు విడిచె రాజులఁ బెక్కండ్ర
తాజి విడువలేదు రాజసంబు.

కవిజీవితపరిచయము

జాషువ గుఱ్ఱం వీరయ్య-లింగమాంబలకు 1895 సెప్టెంబరు 28న వినుకొండలో జన్మించారు. అస్పృశ్యత, దారిద్ర్యం వెంట తరుముతున్నా, సాహితీ క్షేత్రమందు కృషివలుడు కావలెనన్న కాంక్షతో ఆనాటి అననుకూల వాతావరణాన్ని, సానుభూతి కేగ్గడిన దుర్భిక్షాన్ని ఎదుర్కొంటూ ముందుకు సాగారు. "కృషితో నాస్తి దుర్భిక్షం" నానుడి యదార్థమైంది. అనావృష్టులు, గాలివానలు గతస్మృతులైనాయి. కవితాక్షేత్రంలో పసిడినే పండించారు.

ప్రాధమికోపాధ్యాయునిగా జీవితం ప్రారంభించి, నాటి మూకీచిత్రాలకు వ్యాఖ్యాతగా ఊరూర తిరిగి, వీరేశలింగం, చిలకమర్తుల ఆశీర్వాదాలు పొంది కావ్యజగత్తులో స్థిరపడ్డారు. తిరుపతి వెంకటకవుల ప్రోత్సాహం ముందుకు నడిపింది.

ఉభయ భాషా ప్రవీణులై తెలుగు పండితునిగా, ద్వితీయ ప్రపంచ సంగ్రామసమయంలో యుద్ధప్రచారకునిగా, స్వాతంత్ర్యానంతరం 1956 నుంచి 1960 వరకూ ఆకాశవాణి మద్రాసు కేంద్రంలో తెలుగు ప్రొడ్యూసరుగా ఉద్యోగాలు నిర్వహించారు.

కవితాభిమానులు, సాహితీసంస్థలచే వేయికిపైగా సన్మానాలు పొందారు. కవికోకిల, కవితా విశారద, కవిదిగ్గజ, మధుర శ్రీనాథ నవయుగ కవిచక్రవర్తి, విశ్వ కవి సామ్రాట్ అను బిరుదములు పొందారు. గండపెండారము ధరించి, కనకాభిషేకాలు పొంది, గజారోహణము చేసి, పగటి దివిటీల పల్లకిలో నూరేగారు. గుంటూరు పట్టణం స్వేచ్ఛా పౌరసత్వమిచ్చి గౌరవించింది.

కేంద్ర సాహిత్య అకాడమీ "క్రీస్తు చరిత్ర" కావ్యమునకు అవార్డు బహూకరించింది. ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వం శాసనమండలి సభ్యునిగా నియమించింది. ఆంధ్ర విశ్వ విద్యాలయం 'కళాప్రపూర్ణ' బిరుదాంకితుని చేసింది. రాష్ట్రపతి "పద్మభూషణ" బిరుదమిచ్చి సత్కరించారు.

ముప్పదికి పైగా రచనలు చేసి 1971 జూలై 24న కీర్తిశేషులైనారు.